

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2000 m. spalio 7 d.

Nr. 196 (36)

Saturday supplement October 7, 2000

No. 196 (36)

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. „Kapinių motyvas“. 1909.

Mintys apie Čiurlionį

Vytautas Landsbergis

Čiurlionis — tai vardas kaip muzika. Poetai randa jame įvaizdį ir įkvėpimą, jie turbūt girdi upelio čiurlenimą. Tačiau Čiurlionio protėviai buvo dzūkai Čurlukai arba Čiurliukai, o tai paukščio vardas.

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis užaugo Dzūkijoje, ir Antanas Žmuidzinavičius vadino jį tikru dzūku. Buvo jautrus ir svajingas, pamilęs miškus ir paukščius, kurių kalbą suprato.

Tiesą sakant, ne visų ir ne visur. Iš Leipcigo jis rašė draugui, kad štai vaikščiojo po parką ir nesuprato paukščių, matyt, jie čirškia vokiškai. Lietuvoj tai visai kas kita. O dar prie Druskininkų! Tikri miškai, tikra upė plačiam slėny, languoti laukai, po kuriuos vėjas bastosi ir nevienodai kalbina — miežius vienaip siurena, o grikius kitaip. Tik reikia išgirsti.

Kažkada jis įrašė dienoraštyje tokius žodžius:

„O virš tų krantų, virš to mylimo Nemuno dangus toks skausmus, švelnus, toks lietuviskas — žiūri žiūri ir negali atsitiūnėti. Tuomet širdis smarkiau pradeda plakti, o siela nudžiugus himną pradeda giedoti Tam, kuris tėvyne tau davė Lietuvą.“

O! ir graži gi ta mūsų Lietuva. Graži savo liūdnumu, graži paprastumu ir širdingumu. Nėra čia kalnų, debesų remiančių, nėra kaskadų užiančių; pažvelk tik aplink! — koks graudus paprastumas tame reginyje.

Laukas kaip didelis šilkinis kilimas su tamtais ir šviesiai žaliais langeliais; per lauką juokingai vingiuoja kelias ir pranyksta kažkur grioviuose; palei kelią kryžius, o šalia jo berzas stovi ir verkia. Toli horizonte mėlynuoja miškas. Prisiartink prie jo, tai jis tau paslaptinę kuždesių seną seną legendą apsakys arba

raudą graudžiai pradės ošti“. Tai buvo žmogus, kuris turėjo savo vietą pasaulyje, savo gimtąją žemę, ir tik joje gerai jautėsi.

O pasaulis verėsi be galo didelis. Jo masteliai svaigino, nelyginant žvaigždėmis pasidabinusi Amžinybė, kuri yra ir klausimas apie visko prasmę — ir apie žmogaus prasmę.

Vienas atsakymas buvo čia pat. Tai Lietuva, tai žmonės, vos tik atgavę spaudą ir pradinę mokyklą gimtąją kalbą; jie tokie vargšai, taip nieko neturi, kad mes privalom jiems ką nors duoti, turime rasti raktą. Tai Čiurlionio mintys laiškuose, kalbant su Sofija Kymantaite.

O kitas atsakymas vėl iš klausimo — ar tikrai tam esi, klausimo — ar tikrai tam esi, klausimo — ar nenori pasakyti

visa, ką gali, ir sukurti, kaip Dievas, ką nors didinga ir stebuklinga?

„Kur yra tiesa, Viešpatie? Jau einu, einu.“

Išdestai prieš mane savo stebuklus ant rausvų kalnų viršūnių, ant pilkai žalsvų uolų — fantastiškų kaip užburtų karalaičių rūmai.

Arčiau einantieji aiškiai regi, bet tie, kurie prie upės arba lauke tebėra, kuomet jie išvys tuos Tavo stebuklus? O tie, kurie ne iš miško dar neišėjo?“

Tai iš Čiurlionio poezijos, iš jo kūrinių apie begalinę žmonių procesiją.

Sunku gal įsivaizduoti, bet jis emė ir rankas ginklą. Tai buvo vieną kartą, 1906 m. žiemą, kai reikėjo ginti vieno Latgalos miestelio žydus nuo „juodašimčių“ pogromo.

M.K. Čiurlionis. „Pasaulio sutvėrimas“. 1905.

M. K. Čiurlionis

1902.V.14

Aš mėgstu tylumą.
Bet šiandien
negaliu pakęsti jos:
atrodo —

selina tyloj kažkas.
Ir man baisu —

tyli naktis
tarytum didelė
baidyklė lėtai
lėtai alsuoja.

Plačiai atvertos
jos didžiulės
ir negyvos akys.

Jose —
abejingumo gėlmės ir
paslaptis labai svarbi.

Praeitis kažin kur dingo.
Ateities dar nėra.
O dabartis —

didžiulė pauzė —
niekas.

Tamsi tyla.

1902.V.20

Be paliovos sruvena laikas.
Jisai atrodo
tartum simfonija,
kurį orkestras groja man.

Bet kažkas
trukdo jos klausytis.
Nesugaunu aš galbūt
labai gražios melodijos
ir ji pražus neišgirsta:
jinai tik vieną kartą
grojama —

nes ji yra gyvenimas.

1902.V.20

Nejau gyvenimas
yra dvilypis —
tik žodžiuose kilnus:

mes viena kalbame,
o kita darome — —

Kodėl negalime gyventi
vien kilnų gyvenimą?

Aš noriu jį gyventi,
bet nemoku.
Daryti gera noriu,
o nežinau, kad gėris.
Jaučiu, kad klystu,
tačiau esu per silpnas.

Nejau gyvenimas
yra tikrai alga,
namai ir sotus valgis,
tik rūbai gražūs,
nuobodūs pažįstami ir
jų banalus plepalai?

Nejaugi visa tai
yra gyvenimas — — —

1902.V.26

Nepagaunamieji pinigai!
Kiek daug jų
pasaulyje margam.
Jie vartosi
storose piniginėse
ir bankų seifuose.
O mano kišenėje
(kur jie taip reikalingi)
jų nėra...

O gal gerai,
kad nėra...

1908.IV.4

Tyliai vakaras
uždega žvaigždes ir
nusilenkia naktiai,
kuri ateina
didelė, tyli, žavinga.

Koks stebuklingas
buvo rytas! Kaip
buvo nuostabu

daugiau negu trys mechanikos
tomai“.

Tapęs menininku ir visuomenės veikėju, o visad išlaikęs savitą filosofinį ir humanistinį požiūrį į gyvenimą bei vertybes, Čiurlionis dažnai krintosi, kad negali savęs visiškai išreikšti.

„Žodžiai tokie kieti, sausi“, guodėsi jis laiške; „paveikslai kabo ant sienos kaip sąžinės priekaištai“, neva bylodami autoriui apie jo braižo šiurkštumą, nesugebėjimą rasti dar švelnesnių atspalvių. Kai dailininkas K. Somovas Peterburge pagyrė Čiurlionį, kad priartėjęs prie žemės, esą, dabar jo paveikslai suprantamesni negu pernai, — Čiurlionis iš karto nutarė: „esu kiaušė ir pyksiu ant savęs, kol vėl nutapsiu ką nors gera“.

Lietuvių dailės parodose Vilniuje, kur Čiurlionis dalyvavo ir pats jas rengdamas, matė, kad „gal tik vienas kitas ką nors pajuto, suprato“. O būtent — pajuto. Nes ir savo tėvui Mikalojus Konstantinas yra pasakęs: „kas prieis prie mano paveikslų ir pajus kilusią jausmo bangą, tas jau nepasitrauks“.

Čiurlionis yra tylus mokytojas. Jau šimtą metų jis moko mus žmoniskumo, jautrumo, atvirumo. Moko gerėtis pasauliu, kuris yra gražus, nors kartais ir baisus. (Tai vėl Čiurlionio posakis.) Nesam geri mokiniai, o būtime jau nusielpnę gyventi žmoniškiau. Bet ne viskas blogai, nes Čiurlionis yra su mumis.

Kalba, minint 125-ąsias M. K. Čiurlionio gimimo metines, Vilnius, 2000-09-22

M.K. Čiurlionis. „Saulė eina Mergelės ženklu“. Iš ciklo „Zodiakas“. 1906.

galvot apie tave,
išsiūrėjus į tolimą
gimstančią šviesą ...

Ar tu girdi
tą tylumą,
kuri dabar
mane apgaubia?

Tik medžių siluetai
ir tyla ...

Ir tu ...

1908.IV.14

Vaizduotės mano
tamsūs debesys
pakilo aukšty
į šviesų dangų,
mesdami šešėlį.

Mačiau aplink pavasarį,
kai medžiai
uždegė žiedų sietykus ir
prasidėjo rytmečio tylas
didžioji šventė.

Aš bučiau daug kalbėjęs,
mylimoji mano,
tačiau tie debesys
apniaukė visą dangų
ir aš tylėjau.

Leisk man akis paslepti
tavo delnuose
ir nematyti debesų,
man nuo kaktos pakylančių.

Žodžiai prieš saulėlydį

Vertė J. V. Nistelis

Mačiau aplink pavasarį,
kai medžiai
uždegė žiedų sietykus ir
prasidėjo rytmečio tylas
didžioji šventė.

Aš bučiau daug kalbėjęs,
mylimoji mano,
tačiau tie debesys
apniaukė visą dangų
ir aš tylėjau.

Leisk man akis paslepti
tavo delnuose
ir nematyti debesų,
man nuo kaktos pakylančių.

Žodžiai prieš saulėlydį

Vertė J. V. Nistelis

Mačiau aplink pavasarį,
kai medžiai
uždegė žiedų sietykus ir
prasidėjo rytmečio tylas
didžioji šventė.

Aš bučiau daug kalbėjęs,
mylimoji mano,
tačiau tie debesys
apniaukė visą dangų
ir aš tylėjau.

Leisk man akis paslepti
tavo delnuose
ir nematyti debesų,
man nuo kaktos pakylančių.

Žodžiai prieš saulėlydį

Vertė J. V. Nistelis

Mačiau aplink pavasarį,
kai medžiai
uždegė žiedų sietykus ir
prasidėjo rytmečio tylas
didžioji šventė.

Aš bučiau daug kalbėjęs,
mylimoji mano,
tačiau tie debesys
apniaukė visą dangų
ir aš tylėjau.

Leisk man akis paslepti
tavo delnuose
ir nematyti debesų,
man nuo kaktos pakylančių.

Žodžiai prieš saulėlydį

Vertė J. V. Nistelis

Mačiau aplink pavasarį,
kai medžiai
uždegė žiedų sietykus ir
prasidėjo rytmečio tylas
didžioji šventė.

Aš bučiau daug kalbėjęs,
mylimoji mano,
tačiau tie debesys
apniaukė visą dangų
ir aš tylėjau.

Leisk man akis paslepti
tavo delnuose
ir nematyti debesų,
man nuo kaktos pakylančių.

Žodžiai prieš saulėlydį

Vertė J. V. Nistelis

Mačiau aplink pavasarį,
kai medžiai
uždegė žiedų sietykus ir
prasidėjo rytmečio tylas
didžioji šventė.

Aš bučiau daug kalbėjęs,
mylimoji mano,
tačiau tie debesys
apniaukė visą dangų
ir aš tylėjau.

Leisk man akis paslepti
tavo delnuose
ir nematyti debesų,
man nuo kaktos pakylančių.

Žodžiai prieš saulėlydį

Vertė J. V. Nistelis

Mačiau aplink pavasarį,
kai medžiai
uždegė žiedų sietykus ir
prasidėjo rytmečio tylas
didžioji šventė.

Aš bučiau daug kalbėjęs,
mylimoji mano,
tačiau tie debesys
apniaukė visą dangų
ir aš tylėjau.

Leisk man akis paslepti
tavo delnuose
ir nematyti debesų,
man nuo kaktos pakylančių.

Žodžiai prieš saulėlydį

Vertė J. V. Nistelis

Mačiau aplink pavasarį,
kai medžiai
uždegė žiedų sietykus ir
prasidėjo rytmečio tylas
didžioji šventė.

Aš bučiau daug kalbėjęs,
mylimoji mano,
tačiau tie debesys
apniaukė visą dangų
ir aš tylėjau.

Leisk man akis paslepti
tavo delnuose
ir nematyti debesų,
man nuo kaktos pakylančių.

Žodžiai prieš saulėlydį

Vertė J. V. Nistelis

Mačiau aplink pavasarį,
kai medžiai
uždegė žiedų sietykus ir
prasidėjo rytmečio tylas
didžioji šventė.

Aš bučiau daug kalbėjęs,
mylimoji mano,
tačiau tie debesys
apniaukė visą dangų
ir aš tylėjau.

Leisk man akis paslepti
tavo delnuose
ir nematyti debesų,
man nuo kaktos pakylančių.

Žodžiai prieš saulėlydį

Vertė J. V. Nistelis

Mačiau aplink pavasarį,
kai medžiai
uždegė žiedų sietykus ir
prasidėjo rytmečio tylas
didžioji šventė.

Aš bučiau daug kalbėjęs,
mylimoji mano,
tačiau tie debesys
apniaukė visą dangų
ir aš tylėjau.

Leisk man akis paslepti
tavo delnuose
ir nematyti debesų,
man nuo kaktos pakylančių.

Žodžiai prieš saulėlydį

Vertė J. V. Nistelis

Kas atlikta, tebūna atlikta

Pokalbis su rašytoju Vytautu Volertu
jo naujausios knygos *Meilė žolei* išleidimo proga.

— Mielasis Rašytojau, tradiciškai norėčiau pradėti nuo klausimų apie pačią pradžią. Kada pirmąsyk pajutote turintis kūrybinių galių? Kas pastūmėjo kūrybon? Kada parašėte savo pirmąjį kūrinį? Kas buvo pirmasis Jūsų kūrybos vertintojas?

— Nemanau, kad aš kada nors bučiau pajutęs „kūrybines galias“. Gal tai buvo tik pomegis literatūrai. O tai įvyko gimnazijos ketvirtosiose klaseje (Alytuje), kai literatūros teoriją dėstė Ona Birietaitė. Ji mokojo patraukliai pademonstruoti įvairius grožinės literatūros kūrybos kelius. Per tų metų vasaros atostogas perskaičiau visus turėtus moksleivių laikraščius, kurių anksčiau net nepavartydavau, kreipiausi didelį dėmesį į kūrybinių gabaliukų ir straipsnių autorius, domėjausi turiniu. Tada ir „sudėliojau“ kelis savo pirmuosius eilėraščius, labai menkus. Grįžęs į penktąją klasę, literatūros būrelis susirinkime kažką paskaičiau. Globejas mok. J. Sukys nepašaukė, tad ir yriasi likusius gimnazijos metus, mokytojų paskatintas, su rašyti mėgstamais draugais pasikalbėdamas (su Ambraziejumi Jonynu, Petru Petrausku, Antanu Jonynu ir kitais). *Ateity, Mokslo dienoje* ir net *Lietuvos aido* bei *Jaunajame ūkininke* bendradarbiaudamas. Aštuntoje klaseje teko laimėti Lietuvos moksleiviams skelbtą straipsnio konkursą (pirmąją vietą) ir gauti 100 litų premiją.

— Iš ankstesnio pokalbio su Jumis žinau, kad, nors pašauktas būti rašytoju, pasirinkote visai ne meniską — matematiką, inžinieriaus — specialybę. Kas lėmė tokį apsisprendimą?

— Matematika man atrodė „meniškesnė“ už kai kuriuos kitus dėstomus dalykus. Ypač patraukdavo aukštesnės klasės įvairūs logiški įrodinėjimai ir formulų išvedimai. Baigęs gimnaziją, kokio nors skatinancio pašaukimo nejačiau, tačiau girdėdavau, kad techniniai mokslai esą labai sunkūs. Tad ir nūėjau statybos studijuoti. Tiesa, tada kokiems nors rašiniams laiko jau nebuvo, tačiau kartas nuo karto bendradarbiaudavau katalikiškuose *Ūkininke* ir *Darbininke*. Karas ir maišatis Europoje išvedė iš Lietuvos, studijų dar nebai-

gus. Reikėjo narpliotis po įvairias gyvenimo kilpas, štai kodėl tik Amerikoje pirmąjį savo magistrą „užsidirbau“ matematikoje. Vėliau darbas elektronikoje paskatino kitiems dviems magistrams jau techninėje srityje, elektronikoje ir sistemų inžinerijoje. Mano kelias visą laiką buvo ribojamas laikrodžio, kurį galiausiai ir draugu, ir priešu. Dirbau kaip inžinierius, vakarais dėsčiau kolegijoje matematiką, tad reikėjo kitus „užsiemimus“ sudrausminti.

— Kaip gimsta Jūsų kūriniai, novelės ir pasakojimai; iš kur dažniausiai ateina pati kūrinio idėja, pagrindinė mintis? Ar tuoj sėdėtės ją užrašyti, ar dar kurį laiką (ir kaip ilgai) ją mintyse nešiojate, brandinate?

— Kūrybinė „virtuvė“ atsiranda tik po išėjimo į pensiją. Anksčiau nei jos, nei laiko neturėjau. Kur pakliuvo, ten rašiau, net ir automobiliu, prie raudonos šviesos sustojus. Užklupdavo įvairiausių minčių, naivių ir sunkiai įkandamų. Kadangi nebuvo laiko, labai ilgai ir kankinančiai prie jų nesustodavau. Jei kuri pati įsikabindavo, tarsi erkė, bandydavau ją atsikratyti ir ką nors apie ją tarti. O ką pasakiau — pasakiau. Esu nekantrus blizginimams (visose gyvenimo srityse toks buvau: „nežgrebėnas“ ir nepastabus, išskyrus tarnybas, kuriose labai daug reikėdavo tikslumo), stengiuosi darbą ar planą neužmesti, bet apie juos ilgai nešokinėju. Kas atlikta, tebūna atlikta Dievo garbei ar savo pražūčiai. Dabar, kai daugiau yra laiko, kai miegant nereikia galvoti apie kartais labai komplikotas erdves komunikacijų problemas, turiu savo kambarį, kurį ir anksčiau turėjau, bet stigo laiko iki jo nusidanginti. Jame randu ramybės, šiek tiek patogaus darbui meto ir patogaus meto patiginimui. Ir dabar mano diena yra planuota, ir dabar suskamba nervai, jie reikalauja ne taip rikiuotis, kaip numačiau, tačiau gyvenimas yra žymiai lengvesnis ir visiems mano pažįstamiems linkiu greičiau senti, kad pensijoje galėtų atsikvėpti.

— Jūsų grožinės kūrybos (taip pat ir *Meilės žolei*) temos — žmonių tarpusavio santykiai (meilė, šeima, draugystė), žmogiškosios vertybės, pasaulis vaiko, jaunulio ir vėliau suaugu-

sio žmogaus akimis, netikėti gyvenimo vingiai... Atrodo, Jūsų visai nevilioja „aštrios“ šiandieninės temos — šiuolaikinė skubanti Amerika, žmogus ir technika, kompiuteriai, profesinės aktualijos ir pan. Kodėl?

— „Aštrios“ šiuolaikinės temos gal todėl nevilioja, kad jų nesuprantu ir nemėgstu. Labai vertinu techninę pažangą ir kompiuterius, tačiau mane erzina amerikietiškas perdėjimas — kompiuteriai vaikams, kompiuteriai šeiminiškams, kompiuteriai seneliams ir lavonams... Šitokios isterikos negaliu suprasti ir prie jos priprasti.

— Žinau, kad rašote ne tik grožinius kūrinius (pasakymus, noveles, romanus), bet reikiatės ir kaip publicistas. Rašote *Draugui, Darbininkui*. Kas Jums yra publicistika, paliginus su grožine kūryba?

— Visada įsijausdavau į aplinką. Jau Kaune vokiečių okupacijos metais su savo mokiniiais gimnazijoje talkinau Kauno radiofonui. Parašydavau ir surežisuodavau „Tėvynės garsų“ ir „Vaikų kampelelio“ programas. Paruošiau vienos ir kitos po du pasirodymus. Vokietijoje bendradarbiau Augsburgėje leistame laikraštyje *Žiburiai*. Atvykęs į JAV, nuo 1949 m. rašau *Draugui*. Taigi jau truputis per pusę šimtmečio, kai jam padėdu. Rašiau Vytauto Dyvo, Vytauto Seirio, Vytauto Prancininkaus slapyvardžiais ir savo tikrąja, pačia gražiausia pavarde. Nemazai padėjau *Aidui* ir *Lietuvii dienų* žurnalams, šiek tiek *Lietuvių enciklopedijai*. Daugokai prisidėjau prie *Laisvės* žurnalo, truputėlį prie *Darbininko* ir *Tėviškės žiburių*. Buvau minėtų žurnalų redakcinės komisijos. Dabar turiu ryšio ir su Lietuvoje leidžiamais *Dienovidžiu* ir *XXI amžium*. Publicistika mane riša su aplinka, tarsi tampa jos pilnu nariu, gyvenu tarp žmonių ir su jais vienaip ar kitaip bendrauju. (O gal juos pykinu?)

— Kokie Jūsų kūrinių (grožiniai ir publicistiniai) artimiausiu metu žada pasirodyti spaudoje? Kokius kūrybinių planų ir sumanymų turite ateičiai?

— Šimet turėtų pasirodyti romanas *Baubonis*, leidžiamas *Dienovidžio* Lietuvoje.

Kalbėjosi D. Kairiūkštienė

Svečiai dail. R. Laniausko parodos atidarymo metu. Iš kairės: Nijolė Balčiūnienė, Irena Polikaitienė, Juozas Polikaitis, A. Šilgalis, Laima Šaičiūviene, dail. Rimas Laniauskas, R. Šilgalienė, Jonas Šalčius.

Rimo Laniausko parodos atidarymas

Ižengus į antrąją šių metų rugsėjo pusę, šeštadienį, rugsėjo 16 d., jau prieš atidarymą Lietuvių dailės muziejuje. Pasaulio lietuvių centre, Lemonte, pradėjo rinktis meno mėgėjai, draugai, artimieji į dailininko klevelandiško Rimo Laniausko parodos atidarymą. Tai po 15 metų pirmoji Rimo kūrinių paroda.

Parodos atidarymo dalyvius sveikino žydincios gėlės, padovanotos dailininko giminių ir draugų, o susirinkusieji džiaugėsi dailininko darbais, jų spalva, švaria linija, gyvumu. Stebėjo žydincias gėles, raminančius gamtovaizdžius, raibus miestus ir miestelius. Matė dailininko atkurtą tikrovę, liudijantią jo fantaziją. Penkiasdešimt keturių eksponuotų darbų apimtyje buvo: „Pasivaikščiojimas per laukus“, „Gėlės šokis“, „Gėlių simfonija“, „Lelijos“, „Tulpės“, „Gėlių puota“, „Pavasario šėšėliai“, „Vandens atspindys“, „Tvenkinio atspindys“, „Žemės bruožai“, „Gamtos bruožai“, „Nakties šviesos“, „Užmiesčio barakai“, „Floridos prielauka“, „Quinn's Isle, Maine“, „Saynes, Quebec“, „Lietuvos rūpintojėlis“, „Senamiesčio gatvė“ ir daug kitų.

Dalia Šlenienė, parodos organizatorė, atidarymui sukvietė dalyvius į pagrindinę eksponuojamų darbų salę. Dail. Rimui Laniauskui iš jaunų stovyklavimo dienų Dainavoje artima Laima Šaičiūviene supažindino parodos svečius su dailininku. Ji kalbėjo:

„Mus visus čia šį vakarą subūrė vienas žmogus — tikriausiai daugumai pažįstamas — dailininkas Rimas Laniauskas. Susirinkome pažūrėti, pasigrožėti, pasigrožėti jo kūryba. Kas gi tas Rimas Laniauskas? Jis gimė Kaune, 1937 metų pavasarį — gal todėl jam taip prie širdies gėlės ir jų spalvos. Kaip daug kas Rimo kartos, karo (1944) metais su tėveliais pasitraukė iš Lietuvos. Iki 1949 metų gyveno Vokietijoje, kur lankė pradinę mokyklą. Tais metais emigravo į JAV, įstojo į aukštesniąją mokyklą. Įdomiai papasakojo Rimas, paklaustas, kaip „papuolė“ į dailininkų gretas. Sakė, kad, būdamas gimnazijoje, nenorėjo savo laiko eikvoti 'study hall' — žinote, kur sėdi ir nieko neveiki — tai nusprendė tą jam skirtą laiką panaudoti kitaip: lankyti meno pamokas. Kaip tik šitų pamokų metu, Rimas pajuto palinkimą menui. Ne tik pats pajuto, bet jo gabumai buvo pastebėti meno mokytojo. Dar būdamas Benediktinų gimnazijoje, gavo sti-

pendiją lankyti Clevelando meno instituto šeštadieniais veikiančias pamokas. Baigęs gimnaziją, įstojo į Clevelando meno institutą, bet, pašauktas atlikti karinę prievolę, turėjo studijas dvejiems metams pertraukti. Atlikus karinę prievolę, Rimas įstojo į Clevelando Cooper School of Art, kur jam buvo suteikta stipendija. Mokslius baigė 1963 m. Mokyklos baigimo proga suruošė parodą — už savo darbus gavo pirmą ir antrą vietą.

Baigęs mokslius, Rimas pradėjo dirbti American Greetings bendrovėje Cleveland, Ohio. Pradėjo nuo iliustratoriaus, vėliau paskirtas meno koordinatoriumi, o dar vėliau — direktoriumi. Išdirbęs 35 metus, išėjo į pensiją. Nuo jaunystės Rimas priklauso ateitininkų organizacijai.

Dailininkas Rimas Laniauskas dalyvavęs parodose su kitais kūrėjais, bet yra turėjęs ir personalinių parodų.

Pirmoji Rimo paroda suruošta privačioje galerijoje Cleveland mieste, tuojau po mokslo baigimo. Vėliau savo darbus eksponavęs Butler Museum of American Art, Youngstown, Ohio, Exhibit VII, American Greetings Corp.: (juried show), America Greetings Juried Traveling Show, New York Pan Am Building, Balzėkas Museum of Lihuanian Culture, Art Gallery, Chicago, American Watercolor Society, New York, Ohio, Watercolor Society, Driftwood & Circle Galleries, Cleveland, kitose lietuvių bei amerikiečių parodose.

Kalbėjau su Rimu apie Rimą — dailininką. Paklaustas, kiek metų buvo, kai pradėjo piešti, jis sakė, kad mėgo iš mažens, bet rimčiau pradėjo į šį savo palinkimą atkreipti dėmesį, būdamas gimnazijoje. (Iki šiai dienai su gimnazijos meno mokytoja dar palaiko

būna kaip kokie raminantys vaistai.

Rimas sako, išėjus į pensiją pasijuto, lyg akmuo nukrito nuo pečių: jis gali dabar kurti, tapyti ką nori: nuo kūrinių, kuris atspindi tikrovę, iki to, kuris visiškai abstraktus.

O kokias priemones naudoja savo kūrybai? Labiausiai naudoja akriliką. Retkarčiais naudojės akvarelę, nors, sako, kad akriliką atskiedžia, kad atrodytų kaip akvarelė. Fotografuoja savo malonumui, nors kartais jas panaudoja, kaip pagrindą kūrybai. Kartais panaudoja eskizus; kitą kartą tapo grynai iš vaizduotės.

Kiek nuotaka reiškiasi, kaip motyvatorius? „Esu ūpo žmogus, — atsakė Rimas. Apie tai daug nekalbėjome. O kūryboje save išreikšti reikia jausmo, to vidinio pajutimo.

Acū tau, Rimai, už progą susipažinti su Tavo kūryba ir per ją su Tavimi“.

Baigus L. Šaičiūvienei kalbėti, Rimas Laniauskas pats kreipėsi į dalyvius padėkos žodžiu. Padėką išreiškė tiems, kurie prisidėjo prie parodos apipavidalinimo: Daliai Šlenienei, Petrui Aleksai, Algiiui Janušui ir Laimai Trinkunienėi. Pasidalinęs žinutėmis apie save, kvietė apžiūrėti jo kūrinius, pabendrauti ir užkasti šeiminiškės Aldonos Šoliūnienės paruoštais vaisiais.

Turbūt vienas ypatingesnių parodos momentų buvo tuojau po Rimo tartų žodžių, kada netikėtai dr. Algis Norvilas, Šiaurės Amerikos ateitininkų sendraugijų valdybos pirmininkas, ateitininkų vardu pasveikino dailininką su jo nuostabia paroda: po Rimo griežto ir drausmingo vadovavimo stovyklose Dainavoje, „buvo malonu pamatyti šitą švelnią jo pusę“.

Rimo Laniausko paroda tęsiasi iki spalio 7 dienos.

MLŠ

Dail. Rimas Laniauskas ir Rūta Auglūtė-Bialek Lietuvių dailės muziejuje, Lemonte, R. Laniausko kūrinių parodos atidarymo metu.

Rašytojas V. Volertas (iš kairės), sūnus kun. V. Volertas ir B. Volertienė.

Dail. R. Laniausko parodos atidarymą. Iš kairės: E. Olsauskas, V. Olsauskas, E. Olsauskienė, R. Kuprienė, B. Laniauskienė, A. Laniauskas, dail. R. Laniauskas.

Filmininkas Jonas Mekas.

Jonui Mekui — antrasis Prancūzijos ordinas

New Yorke gyvenantis mūsų tautietis, žymus filmininkas Jonas Mekas apdovanotas Prancūzijos Respublikos kultūros ir ryšių ministerijos Dailės ir literatūros, kavaliariaus medaliu — „Officier de L'Ordre des Arts et des Lettres“. Ta proga J. Mekui atsiųstame šios šalies kultūros ir ryšių ministrės Catherine Tosca sveikinime rašoma, kad tai vienas iš keturių aukščiausių šios ministerijos apdovanojimų, kuriais pagerbiami labiausiai pasijusę meno ir literatūros kūrėjai, daug prisidėję prie Prancūzijos ir visos pasaulio kultūros praturtinimo.

Tai jau antras aukštas Prancūzijos apdovanojimas J. Mekui. Pirmasis, kito laipsnio ordinas — „Chevalier de L'Ordre des Arts et des Lettres“ — J. Mekui buvo įteiktas 1992 metais. O ne taip seniai — 1997 m. balandžio 28 d. — Paryžiuje J. Mekui iškilmingai buvo įteiktas žymiojo italų filmininko Pier Paolo Pasolini tarptautinis prizas.

J. Mekas daug kuo susijęs su Prancūzija. Savo didžiausio kūrybinio intensyvumo laikotarpiu kurį laiką jis gyveno Paryžiuje, Jeu de Paume muziejuje rengė retrospektyvines avangardinio kino apžvalgas. Tas pats muziejus prancūzų kalba išleido knygą apie J. Meką ir jo literatūrinę bei kino meno veiklą. Paryžiuje taip pat buvo išleista New York ėjusio *Movie Journal* prancūziška laida *Cinejournal*, kuriame būdavo nuolatine J. Meko skiltis.

Šeštajame dešimtmetyje ne

vieną mėnesį J. Mekas praleido gražiam, vaizdingame Pietų Prancūzijos miestelyje Cassis. 1966 m. čia jis padarė vieną iš nuostabiausių savo trumpųjų filmų „Cassis“. „Tai Cassis uosto portretas. Suerat ir Churchill čia atvykdavo tapyti. Vienos dienos filmavimas — padrikai — prieš pat švintant ir iki saulėlydžio“, — taip apie šį savo filmą yra pasakęs J. Mekas.

Čia, Pietų Prancūzijoje, J. Mekas taip pat filmavo „Living Theatre“ lauke, gamtoje ruošius vaidinimus, iš kurių fragmentų vėliau sumontavo kitą svarbų savo filmą „Prisiminimai apie Frankensteiną“.

Paryžiuje, „Agnus B“ galerijoje pirmą kartą plačiau buvo rodomi J. Meko paveikslai — fotografijos, padarytos iš jo filmų kadru, kuriuos pats autorius vadina „sustabdytomis akimirkomis“.

J. Meko kino menas labai populiarus Prancūzijoje. Jo filmų, kitų programų premjeros neretai vyksta Paryžiuje. Prieš metus galerijoje Paryžiaus meno galerijoje pirmą kartą buvo rodomi naujojo filmo „Šiapus Rojaus“ fragmentai apie tragišką žuvusio JAV prezidento Kennedy vaikus ir žmoną Jackie Kennedy.

Dabar Paryžiaus Modernaus meno muziejuje — Musée d'Art Moderne la Ville de Paris — rodomas (iki spalio 29 d.) pats naujasis J. Meko filmas „Autobiografija žmogaus, kuris nešė praeitį savo akyse“. Tai autobiografinis filmas. Pats J. Mekas sake, kad šioje jo juostoje yra trys komponentai. Pirmiausiai —

Tegul lietuvių sielose nenutilsta daina

Lionginas Abarius — gimė 1929 m. Manuliškių kaime, Zarasų apskrityje. Yra baigęs J. Tallat-Kelpšos aukštesniąją muzikos mokyklą ir Lietuvos muzikos akademiją, kurioje nuo 1992 m. profesoriauja. Jis yra dirigavęs visoms Lietuvos dainų šventėms, tarp jų — Pasaulio lietuvių dainų šventei 1994 m. Yra sukūręs nemažai kūrinių religinėmis temomis: „Himnai ir motetai“ (1993 m.), himnai ir mišios „Iš tavo rankos, Dieve“ (1997 m.), „Kristaus Lietuva“ (1998 m.). Jo dainos ir muzikinės kompozicijos skambėjo ir tebeskamba per Lietuvos radiją ir televiziją, jas atlieka chorai ir atskiri atlikėjai. Yra įkūręs ir pirmininkauja J. Naujajio religinių chorų konkursams.

Komp. Lionginas Abarius.

Rugsejo viduryje L. Abarius buvo atvykęs į Detroitą aplankyti savo gimines Amerikoje. Su juo turėjo progos pasikalbėti Detroito „Lietuviškų

tai jis pats ir jo kino kamera „Bolex“ — svarbiausias jo matytų vaizdų fiksuotojas nuo pat 1950 metų. Nuo 1987 m. J. Mekas pradėjo naudoti ir video kamerą. Per tuos visus metus jis užfiksavo, įamžinęs 500 savo gyvenimo vandenų. Antrasis naujojo filmo komponentas — jo dienoraščiai, šikiai, atspindintys minėto kūrybinio periodo intensyvumą, ypač šeštajame dešimtmetyje. Paminėdamas trečiąjį filmo komponentą J. Mekas pabrėžė tą filmo dalį, kurią galima pavadinti kino koliažu, panaudojant jo mokinių, trijų vaizdų kino pradininko, taip pat JAV gyvenančio lietuvių Juliaus Ziz juostas. O visą šį filmą J. Mekas apibūdino kaip vaizduojantį 20 amžiaus slove, vergus ir siaubus.

Algimantas A. Naujokaitis

melodijų“ radijo valandėlės stiegejas ir vienas vedėjų Algis Zaporackas.

— Giesmių šventė „Kristui gieda Lietuva“ įvyko liepos 2 d. Lietuvoje. Kokia proga ji buvo surengta ir kaip pavyko?

— Bažnyčios chorams labai pakenkė sovietinės okupacijos metai: buvo draudžiama net tik groti vargonais, bet ir giedoti bažnyčiose. Kai kurie vargonininkai net buvo išvežti į Sibirą, o už giedojimą bažnyčios choruose žmonės buvo atleidžiami iš darbo. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, atgijo ir šių chorų veikla. Tuo metu man teko vadovauti Muzikos akademijos Choro dirigavimo katedrai. Aš įsteigiau Bažnyčios chorų vadovų discipliną. Ją baigę, chorvedžiai ėmėsi vadovauti bažnyčios chorams, kurių veikla atgijo ne tik Vilniuje, bet ir rajonuose, netgi bažnytkaimiuose. Kadangi 1945-1948 m. pats esu vargoninkavęs Zarasų apskrityje, Avilių bažnyčioje, man kilo mintis, kurią išsakyti kolegoms — reikia surengti giesmių šventę. Lietuvoje buvo ir yra įvairiausių švenčių, bet tokios dvasingos nebuvo net ir prieš karą. Ir tada mes, iniciatyvinė grupė — Leonas Pranulis, vargonininkas Bernardas Vasiliauskas ir kiti — kreipėmės į Lietuvos Vyskupų konferenciją su prašymu surengti 2000-ųjų liepos 2 d. giesmių šventę „Kristui gieda Lietuva“.

Buvo paskirti visų septynių vyskupijų muzikos atstovai, komisija parinko repertuarą. Dvejuis metais visi ruošėsi šiai šventei. Mes labai džiaugiamės, kad visų chorų negalėjome net priimti, nes Kalnų parke, Trijų Kryžių kalno papėdėje Vilniuje, estrada nėra tokia didelė. Bet dalyvių buvo daugiau negu 5,000. Labai džiaugiuosi, kad visi chorai labai gerai pasirodė ir mes, turejė tik vieną repeticiją iš ryto, vakare jau pasirodėme šventėje.

Labai iškilminga buvo šios šventės pradžia — Vilniaus arkikatedroje bazilikoje Giesmių šventės globėjas ir pirmininkas vyskupas Juozas Preikšas įteikė regalias dirigantams. Tada mes, vyskupų ir kunigų vedami, palydimi orkestro, žygiavome į Kalnų parką. Šventė prasidėjo iškilmingomis mišiomis, kurias atnašavo vyskupas J. Preikšas bei kiti Lietuvos vyskupai, kunigai.

Sunku apsaityti tvyrojusią nuotaiką — tai buvo nepaprasta šventė. Publikos prisirinko labai daug. Mes visi, šią šventę ruošusieji, tikimės, kad ji taps tradicine, tik dar ne nusprendėme, kas kiek metų ją organizuoti. Šių metų šventė buvo skirta Kristaus 2000-ųjų metų jubiliejui ir kartu padėka Dievui už Lietuvos nepriklausomybę.

— Kompozitoriau, kuo dar užsiimate Lietuvoje šiuo metu?

— Turiu paskaitų muzikos akademijoje. Man labai malonu jaunimui skaityti paskaitas, su juo bendrauti. Nors jau esu pensijinio amžiaus, bet galvoju, jog kažką jiems galiu duoti. Yra labai gražaus, dorovingo jaunimo tarp mūsų būsimo chorvedžių. Na, o šiaip rūpinuosi religinės muzikos reikalais. Rengiu religinės muzikos konkursus, pavadintus Juozo Naujajio vardu. Čia kompozitoriai atneša naujai sukurtas giesmes ir mišias.

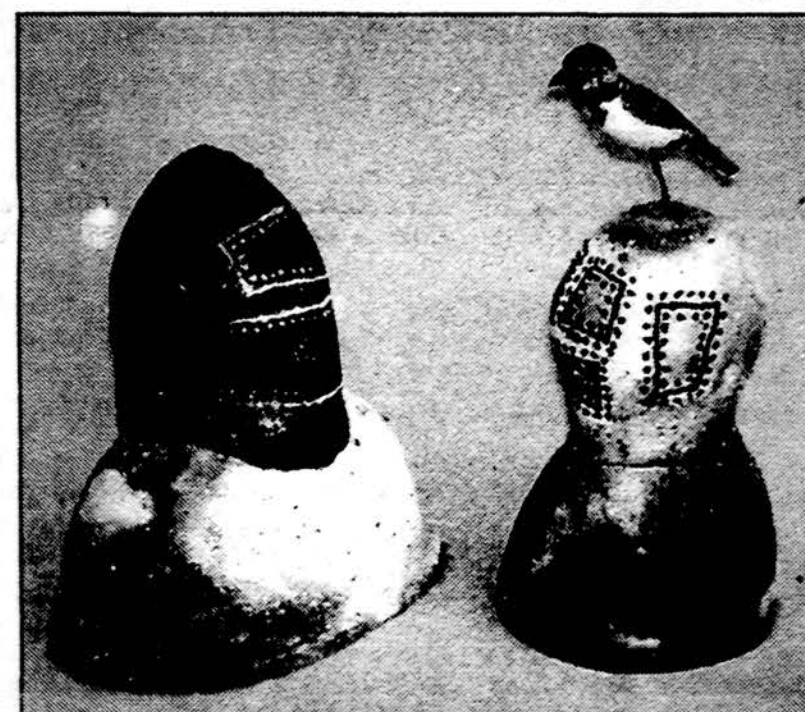
Rimas VisGirda. „Indai“.

Grožis, klasta ir nuodai

Rimo VisGirdos keramika pasižymi unikalios formos ir keistų piešinių sinteze. Jo darbai nėra tradiciniai taikomios dailės dirbiniai ir reiškiasi ne vien vazų, lėkščių ar kitų tradicinių indų pavidalu. Rimas kartu ir skulptorius, originalių plastinių išraiškų kūrėjas. Jo puodynės virsta žmogaus portretais, jo plokštėse atsiranda skaidrių spalvų piešiniai. Piešinių siužetai nusmailinti aštriais kampais, kandūs savo prasmėmis. Rimas nėra joks grožio salono dekoratorius, užsivertęs gėlių

puokščių bei pavasario paukščių emblemomis. Savo darbais jis reiškiasi kaip negailestingas visuomenės ydų bei išsigimimų kritikas.

Pasirinkęs kone juokdario rolę, dailininkas vana šonus pasipūtusiems, tuščiaviduriams ponams, įvairaus plauko visuomeninėms atplaišoms. Vis dėlto ant jo keramikos darbų išpiešti „komiksai“, rodo, nieko asmeniškai neužgauna, tačiau savo žodį tariasi tiesiai ir atvirai. Personifikuotos ydos įgyja ne vien sukarikatūrintų žmogaus figūrų,

Rimas VisGirda. „Pokalbis“. Keramika, medis.

— Kaip vertinate Lietuvos muziką po 10 metų nepriklausomybės — ar į gerą pusę krypta, ar daugiau kopijuojama vakarietiška?

— Drįsčiau pasakyti, kad ir okupacijos metais mūsų kompozitoriai kurdavo gerą muziką. Žinoma, kur būdavo žodžiai, tai poetai ieškodavo neutralaus teksto, tačiau instrumentinė muzika nenukentejo. O dabar yra įvairiausių kompozitorių: vieną kuria labai ekstravagantiškinę muziką tik siauram ratui, kiti kuria muziką ne sau, o žmonėms. Aš galvoju, kad reikia kurti šių dienų žmogui, kad muzika jį jaudintų ir būtų jam artima. Šiuo metu nemažai Lietuvoje pasikeitimo. Tik tiek, kad yra laisvė: kiekvienas autorius gali laisvai kurti. Džiaugiuosi, kad mūsų muzikai sukūrė daug gražių religinių kūrinių, kas buvo anksčiau uždrausta. Pvz., mano mišios sovietmečiu buvo pasirašytos slaptyvardžiu. J. Naujajio 100-mečio mišias slapta giedojo choras Rokiškyje, bet mano pavardė neįrašė.

— Kaip vertinate išeivijos pastangas išlaikyti ne tik lietuvių, bet ir kūrbybinę ugnelę? Sakysim,

Detroito ateinančią savaitę muzikas Stasys Slizys minės savo 20 metų vadovavimo chorui Šv. Antano parapijoje?

— Labai vertinu ne tik St. Slizio, bet ir kitų veiklą. Džiaugiuosi, kad D. Viskontienė, R. Klierienė, F. Strolia aktyviai darbuojasi. Džiaugiuosi, kad ir mano keturius buvusios studentės, sukuriosios čia šeimas, gražiai vadovauja chorams Amerikoje. Nuširdžiai džiaugiuosi, kad mūsų lietuvių ryšiai tapo tampa. Muzikos akademijoje studentams duodu diriguoti Amerikos kompozitorių bei Jono Govėdo kūrinių. Giesmių šventėje skambėjo F. Strolis dvi giesmės „Davei mums duonos kasdieninės“ ir jo tėvelio atminimui skirtą „Parveski, Viešpatie“. Teigiama vertinu tai, kad čia gyvuoją nemažai chorų — ir vaikiški, ir suaugusių. Linkiu, kad daina niekada nenutiltų lietuvių sielose. Artėja 2002-ųjų Dainų šventė. Tikiu, kad ne vienas choras atvyks į Lietuvą.

— Dėkoju už pasikalbėjimą, linkiu dieviškos palaimos ir sėkmės, viešint Amerikoje bei Kanadoje. Spaudai paruošė Rita Lapšienė

bet, pavyzdžiui, ir šunų pavidalus, nors žmonių portretai autorių labiau domina. Štai išsipūcusi dama graso ilgais plėšriais nagais, o kitame paveiksle, kaip gaidžiai, vienas prieš kitą stovi du nedraugiškai nusiteikę ponai. Šunys visada išsišiepęs urzgia, piktai rodydamas savo aštrių dantų eiles. Panašių epizodų yra ir daugiau.

Tačiau ne viskas taip žiauru Rimo kūryboje. „Komiksai“ juk ir prajuokina: išimylėjusių porėles slapta siekia pasibučiuoti, vyro povyza nepaprastai ištempta į aukštį, tarsi jo galva būtų kiaušinio formos. Moterų lūpos visada skaisčiai raudonos, neproporcingai didelės. Veidai nutapyti kubistiškai — nosys ir smakrai labiau panašūs į trikampius ar stačiakampius.

Rimas VisGirda nėra užsidaręs savo studijos kambaryje. Jis eina su gyvenimu, tą gyvenimą stebi ir apie jį kalba. Taip, kalba. Savo darbams jis kuria titrus, kurie paryškina jų simbolinę prasmę. Pacituosiu Ricardo Bubelio, aprašiusio Rimo VisGirdos parodą, vykusią „Arkos“ galerijoje, Vilniuje, žodžius apie darbą, pavadintą „Keistas dalykas“. Bubelis rašo: „Keistas dalykas — tai kartu ir vyras, ir moteris, ir musmirė“. Moters figurą žymi balta (kojų) ir geltona (suknelės) spalvos, o viršuje ji užbaigiama aštriu kaklo ir galvos silueta. Moters suknelė — musmirės kepurė, musmirės kotas — vyro veidas. Akcentuotos moters kūno dalys — ilgi smailūs pirštai, ypač blakstienos, kojos ir aukšti batelių kulnai — viskas liudija apie moters ir musmirės giminytės ryšį. Tai kartu ir grožis, ir klasta, ir nuodai. O žmogaus veidas paraudęs...“ (Lietuvos rytas, 1993 rugpj. 13 d.).

Algimantas Kezys

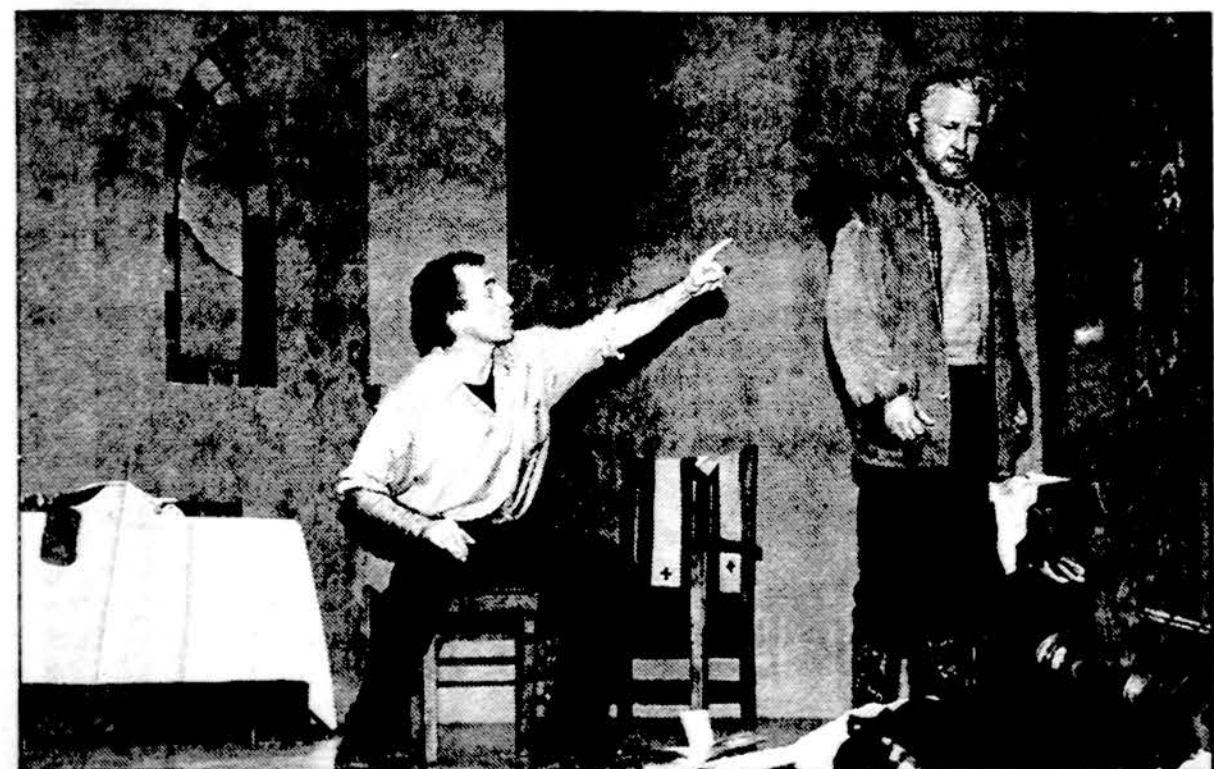
VERTINTI GRAFIKAI

Karaliaučiuje vykusioje VI tarptautinėje Baltijos jūros šalių grafikos meno parodoje gerai pasirodė ir lietuviai.

Tarptautinėje vertinimo komisijoje Lietuvai atstovavo grafike Nijolė Šaltenytė, dirbusi kartu su vertintojais iš Rusijos, Danijos, Latvijos, Suomijos, Švedijos ir Estijos.

Lietuvos grafiškai Redui Diržiui skirta viena iš trijų lygiavertčių pirmųjų premijų. Parodos diplomu apdovanotas lietuvis grafikas Kęstutis Vasilūnas. Pirmą kartą diplomais apdovanoti ir valstybinių kolekcijų kuratoriai. Diplomą už vieną geriausių kolekcijų pelnė lietuvių kolekcijos kuratorė Saulė Mazeikaite.

(Elta)

Scena iš Antano Skėmos dramos „Žvakidė“. Atlieka Los Angeles Dramos sambūris. Iš kairės: Aleksas Mekius — Kostas, Amandas Ragauskas — Adomas; režisierius — Algimantas Žemaitaitis. Los Angeles Dramos sambūris dalyvaus JAV-LB Kultūros tarybos ruošiamame Teatro festivalyje š.m. lapkričio mėn. pradžioje Čikagoje.

Leidiniai

Žmogus parašė knygą

Vieną gražų šių metų sekmdienį po pamaldų, Philadelphia Šv. Andriejaus lietuvių parapijos bažnyčios salėje įvyko išeivijos rašytojo, publicisto, Vytauto Volerto kūrybinė popietė. Susirinkusiems rašytojo artimiesiems, bičiuliams, pažįstamiems ir kitiems parapijiečiams, rašytojo kūrybos gerbėjams, buvo pristatytas Vytauto Volerto pasakojimų ir novelių rinkinys *Meilė žolei* (rinkinį redagavo Silvestras Drabavičius, iliustravo Gediminas Pempė, 800 egzempliorių tiražu išleido fondo I laisvę Lietuvos filialas).

Ižangos žodį susirinkusiems tarė rašytojo bičiulis Bronius Krokys (jis organizavo ir vedė popietę). Vytauto Volerto kūrybos apžvalgą ir atsiliepimus apie naująjį novelių rinkinį, parašytus rašytojo kolegų Pauliaus Jurkaus (nėgalėjusio dalyvauti popietėje), perskaitė Aldona Page. Vieną kurinį iš naujojo rinkinio — pasakojimą „Ramunėlių arbata“ — raiškiai ir įtikinančiai perteikė Dalia Jakienė.

Rašytojas padėkojo visiems: ir skaitovams, ir organizatoriui, ir visiems susirinkusiems, — už dėmesį jo kūrybai, jo asmeniui, už plovimus, už dalyvavimą. Popietę baigė visi atsisotę, dainuodami pirmąjį Maironio „Lietuva brangi“ posmą.

Grazi buvo popietė, ką ir besakyt. Širdyje buvo šilta, miela ir jauku — kaip visada, valandėlė atitrūkus nuo pilkos kasdienybės ir prisilietus Kūrybos.

Buvo šilta, miela ir jauku, — su tuo jausmu krūtinėje, dar kartą išgyvendama gyvus atmintyje popietės momentus, riedėjau plačia magistrale namo. „Žmogus parašė knygą, — galvojau, žiūredama į priešais mane bėgancią kelio juostą. — Parašė knygą — padarė tokį didžiulį darbą. Sukūrė pasakojimus ir novelės — iš kasdienos, iš tokių pat, atrodytų, niekuo nesiskiriančių dienų ir situacijų, kurias kiekvienas mūsų išgyvename; sukūrė meną — iš esmės, iš nieko. Sėdėjo, rašė, mintijo, taisė — tikriausiai per dienas, vakarus, o gal ir — per savaitgalius, naktis. Speju, be užmokesčio, be kontrakto, vedamas vien savo vidinio postūmio kurti.

Kiekvienas mūsų turim savo vidaus pasaulį, kuriame gyvena supratimas apie mus pačius, apie kitus, gyvenimą; pasaulį, kuriame laikosi mūsų vizijos, norai ir svajonės, — galvojau, žiūredama į pamazą nuo horizonto artėjančius didingus Philadelphia dangoraižių siluetus. Tačiau toli gražu ne kiekvienam, o labai labai retam mūsų, duotas sugebėjimas tą savo vidinį pasaulį išreikšti žodžiais, garsais, piešiniu ar spalva. Retam iš mūsų duota — būti menininku.

Sugebėjimas kurti — tai didžiulė, unikali visatos Kurėjo dovana žmogui (kartu — ir didžiulė pareiga bei atsakomybė), — mintijau, žvelgdama į priešais mane plačiai atsi-
veriančią pramoninio Philadelphia miesto panoramą. Štai turime tarp mūsų vieną tokį apdovanotą žmogų — Vytautą. Surengėme popietę, pagerbėme jį ir jo talentą — savųjų ratelėje. Gražu. Bet ar

tik tiek — už tą talentą? Už naują lietuvišką knygą — popietę, savųjų ratelis, — tik tiek?”

Tada man ir kilo mintis pakalbėti apie mūsų rašytojo naująjį rinkinį *Meilė žolei*, pla-
tesniam skaitytojų ratui — visai išeivijai — per *Draugo* puslapius.

Rinkinį *Meilė žolei* sudaro 29 kuriniai: 26 pasakojimai (ar pasakojimai; 4-10 puslapių apimties) ir trys novelės (15-26 puslapių ilgumo). Savo pavadinimą rinkinys gavo nuo to paties pavadinimo pasakymo, įeinančio į rinkinį ir, matyt, geriausiai atspindinčio knygos turinį.

Apsakymas „Meilė žolei“ — trumpas, vos trijų puslapių kūrinėlis, vienas trumpiausių rinkinyje. Kurinio herojus Stepas Zenkus, kuriam, rašytojo žodžiais, „jau susikrovė aukšta kupeta metų“, žiūri į studijų metų nuotrauką, kuri jam primena tų metų atradimus ir išgyvenimus. Zenkaus atmintyje, kaip gyvas, iš pračios išskyla gandrų žvėdis, su gandrų kiais ir — jauniklių plėšoma, jų niekaip nepasidalinama varlė... Herojaus širdyje atgyja skaudus gailesčio jausmas tai vargšei nekaltai varlei, ir kartu kyla mintys apie pasaulį: „Tobula blogybė, visiškai pasibaigęs. Visi — visus, visi — visus... Tik žolė be kaltės, pasišventusi gro-
žiu, vienintelė pasaulyje, kuri nieko neaiškina,“ — prieina išvados Zenkus.

Šis apsakymas daugeliu at-
žvilgiu būdingas rinkiniui. Jame, kaip ir kituose apsakymuose, nėra daug veiksmo — nėra nuoseklios įvykių gran-
dinės. Užuot atpasakojęs, kas, kada, po ko ir kaip įvyko, užuot leidesis į detales, rašytojas pirmiausia kelias žodžiais nusako apsakymo herojaus Zenkaus vidinę bū-
seną, jo norą „leisti ekskursi-
jon“ į praeitį, „į dešimtmečių gilumą“. Žodis po žodio, skaitytoji ryškėja, kas yra Zenkus. Toliau nusikeliama į praeitį — piešiamas epizodas: jaunuolis Zenkus sode, prie vyšnių, vėliau — stebintis čia pat, už sodo, esančiame gandrų žvėdis besirūpinančius jaunikius gandrų. Skaityto-
jas kartu su Zenkumi grožiasi tais dideliais baltais paukščiais (rami, gera įvykių tėkmė), kol (kontrastas) neįvyksta trage-
dija — gandrų snapuose ne-
žūsta varlė. Tas netikėtas, at-
rodytų, įvykis sukrečia apsa-
kymo herojų ir privertia jį su-
simažinti apie gyvenimą, pa-
saulį ir jame egzistuojančią
tvarką, kuriai visi, noredami
ar nenoredami, turi paklusti.
Įvykis privertia Zenkų per-
mąstyti ir savo paties elgesį,

B. Volertienė ir rašyt. V. Volertas.

pripažinti, kad ir jis nusizengė prieš gamtą („ir meškeriodavo, ir mindžiodavo karkvabalius, ir... nepagalvodavo...“).

Herojus nenorėtų matyti blogio, nekaltų padarų žūties, bet kartu supranta, ir pateisi-
na, tokia tvarka, nes toks yra gyvenimo dėsni, kitaip negali-
ma: nežudydami vienas kito, gyvi padarai, taip pat ir žmonės, negalėtų gyventi... Tokių jautrių apmąstymų pa-
sekmė yra netikėtai kilusi herojaus pagarba ir — meilė tai „vienintelei nekaltai — žolei“...

Skaitytojas, vedamas jau-
trios rašytojo plunksnos, eina pasikui herojų ir išgyvena tuos pačius jausmus, padaro tuos pačius atradimus. Kaip hero-
jaus, taip ir skaitytojo širdis, prisipildo pagarbos, meilės viskam, kas gyva, ir — su-
švelnėja...

Į apsakymą „Meilė žolei“ yra panašūs ir kiti rinkinio apsa-
kymas, „Šaltinėlis“. Jame —
tik kitais žodžiais, per kitus
veikėjus, bet su tuo pačiu
švelniu liūdesiu ir tragiška
gaidele bei meile, kalbama
apie gamtą, jos gyvius ir negy-
vų, tvančius, egzistuojančius
po šia saule.

Ir vis tik didžioji dauguma
rinkinio *Meilė žolei* kurinių
yra ne apie gamtą ir žmogų,
bet apie patį žmogų, apie indi-
vidą, jo sudėtingą vidaus pa-
saulį su aplinkiniams nema-
tomomis, nusistovėjusiomis,
abejotinomis ir neabejotinomis
vertybėmis.

Daugumos tokių kurinių he-
rojai yra iš pažiūros geri, mo-
kantys gyventi, save gerbian-
tys ir kaimynų gerbiami
žmonės. Pavyzdžiui, „Ab-
strakcijos“ Ambrasas savo kai-
myrams atrodo ne tik geras
žmogus, jis — ir visų galų
meistras, ir nesavanaudis pa-
galbininkas, ir įdomus paš-
nekovas moralės temomis. Ne-
tikėta žinia, kad Ambrasas,
tiek kalbėjęs apie dorą ir tei-
singumą pasaulyje, pats, pali-
kęs žmoną, išdumė su kita
moteriške, suglumina ne įtarti
to negalėjusius kaimynus ir —
skaitytoją. Kyla abejonės, ar
tai, kas gyvenime atrodo gera
(juk Ambrasas — geras
žmogus), visada yra gera (ar
tikrai jis — geras).

Skaitytoja novelė „Išpažintis“,
skaitytoji pamazą išryškėja,
kad kurinio herojus, jau pagy-
venęs žmogus, visą savo gyve-
nimą gyveno „protinai“, t.y.
su išskaičiavimu. Iš išskaičia-
vimo ir vedė („masalu kabara-
vo mergaitės tėvų ūkis“). Da-
bar, sušlubavęs sveikatai ir,
matyt, širdies kampelyje kir-
bant sąžinę, herojus prieina
išpažinties. Žodžiai, pasakyti
išpažinties metu, rodo, jog jis
supranta ir lyg gailisi gyvenęs
taip, kaip gyvenęs. Tačiau,
sakytojo nuostabai, ir po iš-
pažinties herojaus gyvenime
niekas nepasikeičia: jo meilė
(„meilė“) ir pagarba („pagar-
ba“) žmonai, kaip buvo, taip ir
tebėra tiesiogiai proporcingos
nuo jai priklausancio turto

dydžio...

Įdomus apsakymas „Pasi-
kalbėjimas“ apie savimylą
moterį, kuri, akiai klusyda-
ma motinos, vedama savo ego-
izmo, sugriovė savo gyvenimą
(vyras išėjo, sūnus retai apsi-
lanko, ji — likusi vienišas, nors
bando įteigti sau esanti lai-
minga). Moteris kalbasi su
savo sąžine — girdi sąžinės
priekaištus ir pati į juos atsa-
ko. Ji pateisina ir — išteisina
save; atrodo, net nesupranta,
kiek blogio sau ir kitiems yra
padariusi. Už savo nesekmin-
gą gyvenimą kaltina pasaulį ir
kitus, tik ne save. Skaitytoji
darosi aišku, kas yra kaltas...

Sąžinės, arba nuodėmės, te-
ma gvildenama — ar tik pa-
liečiama — ir apsakymuose
„Profesijos, pirma ir pasku-
tinė“ (apie liežuvinimą), „Juo-
dieji serbantai“, „Riekas žva-
kės“ (apie nesantuokinę ne-
ištikimybę) ir kituose. Ra-
šytojas vaizdingai, nebanaliai
kalba apie neteisėtą meilę:
„Svetimotėriavimas yra sun-
kiausias ir labiausiai sunar-
pliotas Konstitucijos straips-
nis. Ar galima bitę prie vieno
ziedo prišiti?..“ „...visi žino:
meilė yra švelniausia iš visų
nuodėmių“. „Ar žmogus, prieš
kurį puikuojasi skanėstų lėk-
tė, stumia ją šalin ir prašosi
pietų elgetyne? Tokių atsit-
kimų negirdėti...“ Beje, apsa-
kymų autorius savo nusi-
dėjusių personažų neteisina,
bet jų ir nesmerkia, tik parodo
juos, kaip pasimetčiusius, su
savo sąžine visiškai taikos
nesurandančius žmones.

Ar tik ne rimčiausia žmo-
gaus nuodėmė, kaip gali spėti
skaitytojas iš V. Volerto apsa-
kymų, yra prieraša prie turto,
prie daiktų — ir atšalimas
žmonėms. Apsakyme „Geri
daiktai“ išryškėja visiškai Ta-
do Stuko, kurinio herojaus,
žmonišką neįautra, kai, mirus
motinai (ji guli čia pat, kam-
baryje), Tadas, vyras gražia
eilute, tvarkingais plaukais ir
lakuotais nagais, be jokio
sąžinės krutelejoimo išeina —
palieka mirusią motiną palai-
doti kitiems.

Kad ir kokios būtų apsa-
kymų ir novelių veikėjų nuodė-
mės, rašytojas jų detalai
nenagrinėja, pirštu prikišamai
į jas nerodo ir moralų nei
veikėjams, nei skaitytoji ne-
skaityto. Autoriaus pozicija kita:
jis tik išdėsto faktus, subtiliai
išryškina detales, perteikia
savo „padorių nuodėmingųjų“
mintis, ir pats mandagiai pa-
sitraukia į šoną, palikdamas
skaitytoją patį susiorientuoti
— tarp eilučių išskaiyti, —
kas yra kas.

Ypatinga šiluma dvelkia apsa-
kymai šeimos gyvenimo
temomis („Burokėlių kraujas“,
„Mudu abudu“ ir kiti). Ra-
šytojas nevengia parodyti su-
tuoktinių tarpusavio prieštara-
vimų, nuomonių skirtumų,
neišvengiamai vedančių į ne-
sutarimus ir konfliktus šei-
moje. Momentinės nuotaikos
apimti, apsakymų herojai ir
pasibara, ir šurkščiais zo-

Praeities ir dabarties pynės

Per trejus metus — trys
knygos: du apsakymų rinki-
niai — *Devintasis ratas*, *Rūs-
ties epizodai* bei romanas *Da-
masko rauda*. Tokį kūrybinį
derlių subrandino Romualdas
Jurelionis, rišdamas pėdus ne-
priklausomybės metais, nes
sovietmečiu jo pasėti grūdai
nedrėję.

2000-aisiais metais išėjęs
apsakymų rinkinys *Rūsties
epizodai* tęsia ankstesnių kny-
gų tematiką. Visi *Rūsties epi-
zodų* apsakymai vienaip ar ki-
taip susiję su pokario metų
tremtimis ar rezistencija. Bu-
damas *Tremtinio* redaktoriu-
mi, R. Jurelionis savo kasdie-
niame darbe susiduria su
žmonėmis, kovojusiais miš-
kuose ar kentusiais sibirų pra-
garą. Todėl nenuostabu, kad
savo plunksną pasuko į mūsų
su enkavedistais bei stribais
ar tremties išgyvenimų barus.
Beje, ne vieno apsakymo veik-
smas atkeliavo į mūsų šian-
dieną. Autorius rūšiuoją metų
aidus girdi ir mūsų dienomis.

Beveik visų apsakymų
veiksmas supina dabartį su
praetimi. Alegorinis „Pa-
minklas“ (beje, sukeliantis V.
Kudirkos „Lietuvos tilto atsi-
minim“ sąsajas) žvelgia į da-
bartį, mato jos sudėtingumą ir
prieštaravimus, valdininkų,
permirkusių sovietine mąsty-
seną, dviveidiškumą, stebisi
naujųjų panelių cinizmu ir
džiaugiasi vaikų padėtomis
prie paminklo gėlytėmis.

Žmogus, tremęs žmones,
šiandien atskliaupia prieš
tremtinę („Skatkinis“) ir pri-
pažįsta savo kaltę. Senelis
(„Gincai“), pats patyręs okupa-
cijos smurtą, skaito tremties
atsiminimų knygas, o jo vai-
kačiui ta praeitis svetima,
nesuprantama. Reikėjo stiprių
sukurtimų (senelio infarktas),
kad galėtų ištarti: „... argi
būtime žinoję, kad mudu —
ne tik senelis ir anukas. Kad
mudu — broliai“.

Ir dar vienas charakteringas
Rūsties epizodų apsakymų
bruožas. Autorius tiria ne tik
praetis ir dabarties santykį,
bet skverbiasi dar giliau —
ieško atsakymų į amžinuosius
klausimus. Dailininko ir bu-
vusto čekisto („Vytauto prie-
saika“) konfliktas. Tai ne dvie-

džiais apsiškiečia, ir burokė-
liais apsimėto. Tačiau, emoci-
joms atslūgus, abu lieka prie
vienos minties: gyventi šei-
moje, auginti vaikus, tegul ir
vargą vargti, yra prasminga.
Ir didelė, jei ne didžiausia
laimė yra eiti per gyvenimą,
dalinant viskuo: ir džiaugs-
mu, ir skausmu, ir vargais —
perpus.

Rinkinyje yra apsakymų ir
apie pirmąją meilę — pirmo-
sius lūkesčius, atradimus, nu-
sivylimą („Bičiuliai“), ir apie
jaunystės polėkius — ir ziau-
rią gyvenimo tikrovę („Veidai
ant veido“). Tragiškoms gai-
domis skamba apsakymai apie
pokarį („Berzelis“, „Patiki-
mas“). Taupiais, atrodo, to-
kiais paprastais žodžiais ra-
šytojas kalba apie begalinį tė-
vo, netekusio sūnaus, skaus-
mą.

Daug daug temų apima Vy-
tauto Volerto apsakymai ir
novelės. Tai ir vienatvė, ir
šeima, meilė ir draugystė, pra-
regėjimai ir praradimai,
džiaugsmas ir skausmas, jau-
nystė ir senatvė, švari sąžinė
ir nuodėmė. Visus kurinius —
ir tuos apie „gerus“ gyvenimo
reikšinius, ir tuos apie vadi-
namuosius „blogus“, — jungia

Romualdas Jurelionis

RŪSTIES EPIZODAI

jų kartų, ne tėvo ir sūnaus,
bet dviejų požiūrių į teisin-
gumą ir melą konfliktas. Auto-
rius kiekviename apsakyme
kelia bendradarbišką proble-
mą ir klausia: kodėl? Kodėl
stribas („Spinta“), troškio vi-
sus buožės išnaikinti, pabudu-
si sąžinė verčia gelbėti ir par-
tizanus, ir kunigą? Kodėl jau-
nuoli („Skatkinis“), susigun-
džiusi pašto ženklų kolekcija,
vėliau kankina nemiga? („Edė
ir edė, graužė ir graužė. Ir vis
naktimis... naktimis“). Ir po
penkiasdešimties metų jis ryz-
tasi savo kaltę pripažinti ir iš-
pirkti. O kodėl žurnalistas
naujųjų panelių cinizmu ir
džiaugiasi vaikų padėtomis
prie paminklo gėlytėmis.

Žmogus, tremęs žmones,
šiandien atskliaupia prieš
tremtinę („Skatkinis“) ir pri-
pažįsta savo kaltę. Senelis
(„Gincai“), pats patyręs okupa-
cijos smurtą, skaito tremties
atsiminimų knygas, o jo vai-
kačiui ta praeitis svetima,
nesuprantama. Reikėjo stiprių
sukurtimų (senelio infarktas),
kad galėtų ištarti: „... argi
būtime žinoję, kad mudu —
ne tik senelis ir anukas. Kad
mudu — broliai“.

Antroji knygos dalis *Rūsties
epizodai* — tai biografiniai ap-
sakymai, savo žanru labai pri-
manantys populiariuosius bio-
grafinius romanus. Pasinau-
dodamas archyvine medžiaga
bei istorikų straipsniais, amž-
ninkų atsiminimais, autorius
laisvai interpretuoja istorinius
faktus bei įvykius, menine
kalba atkurdamas reikšminius
ginkluotojo pasipriešinimo

ta pati pasakojimo nuotaika.
Bet kurio atveju ji giedra,
šviesi ir gera, nes toks — ty-
ras ir šviesus, įkvepiantis ir
geras — yra Vytauto pasaulis.
Net, jei kai kurie veikėjai ir
nėra be nuodėmės, iš esmės,
jie — geri žmonės.

„Literatūros kritikai ir žmo-
nės, rašantys apie grožinę lite-
ratūrą, — kaip arti savo ra-
šiniuose jie būna to, ką apie
savo kūrybą mano pats
rašytojas? — prisimenu, kar-
tą paklausiau Vytauto Vole-
ro. Ir dabar prisimenu tą ra-
šytojo žvilgsnį, kai jis tyla-
damas ilgai ilgai žiūrėjo į
mane. „O jūs manot, jie kada
nors — būna arti?“ — paga-
liau atsakė klausimu.“

„Niekada, — supratau. —
Niekada.“

Taip ir šiandien: nors rašau
apie V. Volerto *Meilė žolei*, ne
nesitikiu šio straipsnio skaity-
tojams papasakoti apie rinki-
nio kurinius taip, kaip apie
juos atsilieptų pats rašytojas.
Aš skaičiau *Meilė žolei* — ir
pasisėmiau, atsigavau dvasia.
Net neabejoju, kad savo atra-
dimus, skaitydami V. Voler-
tą, padarysite ir jūs — ir pasi-
sėmite, ir atsigausite.

Dalia Kairiūkštienė

epizodus. Skaitytojas susidu-
ria su jam daugiau ar mažiau
žinomais rezistencijos veikė-
jais — Ereliu (Juozu Marku-
liu), Daumantu (Juozu Luk-
ša), Hektoru (Jonu Deksniu),
Strėve (Julijonu Butėnu), Gar-
deniu (Jonu Kulikausku), Vy-
tautu (gen. Jonu Žemaičiu) ir
kt. Remdamasis faktais ir pa-
sitelkęs vaizduotę, autorius
pasakoja, kaip išaiškinama
Erelio išdavystė, kaip čekistai
suciupo į Baltijos pajūrį išlai-
pintą Hektoro vadovaujamą
grupę, kaip Gardenis, patekęs
į enkavedistų pinkles, įvilioja
Daumantą. Ypač įdomūs apsa-
kymai „Simas“ ir „Generolas
ir maršalas“ (juos galima va-
dinti diptiku): patekusį į če-
kistų rankas Vytautą, partiza-
nų generolą, Maskvoje tardo
SSRS saugumo maršalas L.
Berija. Šio tardymo, vykusio
1953 m. birželio 25 d., proto-
kolai iki šiol nepaskelbti, ir
autorius pateikia du jo varian-
tus: vienu atveju Berija pasi-
rodo kaip apskrus tartytojas,
kitu — įniršęs budelis. Reikia
tik džiaugtis autoriaus meni-
ne išmone.

Rūsties epizodų meninį įtei-
sumą stiprina ir turtinga,
gyva, individualizuota veikėjų
kalbų pakanka palyginti in-
teligento Hektoro leksišką
(koeficientas, eventualiai, pre-
ziškas ir pan.) ir partizano
Audronio frazeologiją (kalbi
kaip s... nugara, judam vos vos
— kaip kirmėlė per kopūstą ir
t.t.).

Tokiu būdu *Rūsties epizodai*
ir tematikos aktualumu, ir
problematikos įvairumu, ir
meniniu įtaigumu yra ryškus
puslapis mūsų grožinėje lite-
ratūroje.

Romualdas Jurelionis. *Rūs-
ties epizodai*. Apsakymai. Lei-
dejas: Lietuvos politinių kalin-
nių ir tremtinių sąjunga, Lais-
vės al. 39, LT 3000 Kaunas.
Viršelio piešinys dail. R. Dich-
nevičiaus; 214 psl., nedidelio
formato; Kaunas, 2000 m.

Antanas Paulavičius

LIETUVIŲ POTERIŲ TEKSTAI

Lietuvius žegnoja „Vardan
Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Šven-
tosios Dvasios“. Lotyniška for-
mulė yra „In nomine Patris et
Filii et Spiritus Sancti“. Žo-
dzio Dievas čia nėra. Iš kur
atsirado šitas labai svarbus
zodis Lietuvių žegnonėje? Žy-
mus lituanistas profesorius
Zigmantas Zinkevičius savo nau-
jiausią darbą skiria šitam
klausimui.

Įdomu pabrėžti, kad tą pačią
formulę randame latvių ir
prūsų kalboje. Kaip rašo Zin-
kevičius, lietuvių poteriuose
išliko Mindaugo laikų vertimo
iš vokiečių kalbos pėdsakų.
Šita išvada patikima.

Be žegnonės, keturi poteriai
sudaro šios knygos tyrimo ob-
jektą: Viešpaties malda (Tėve
mūsų), Angelo pasveikinimas
(Sveika, Marija), Tikėjimo iš-
pažinimas (Tikiu Dievą Tėvą)
ir Šventčiausios Trejybės pa-
garbinimas (Garbė Dievui Tė-
vui).

Nors knyga yra pirmiausia
grynai lingvistinio pobūdžio,
prof. Zinkevičius labai aiškiai
rodo, kaip įvairių epochų lie-
tuvų poterių tekstai atspindi
tautos istoriją ir jos dvasinę
kultūrą. Kaip sakoma knygos
viršelyje: „...poteriai mums
yra ne tik pagrindinė malda,
bet ir svarbus praetis, krikš-
čioniškos lietuvių kultūros do-
kumentas. Visa tai negali ne-
dominti kiekvieno lietuvi“.

Zigmantas Zinkevičius, *Lietu-
vių Poteriai. Kalbos mokslo
studija*. Mokslo ir enciklope-
dijų leidybos institutas. Vil-
nius, 2000. 271 psl.

Alfred Bammesberger